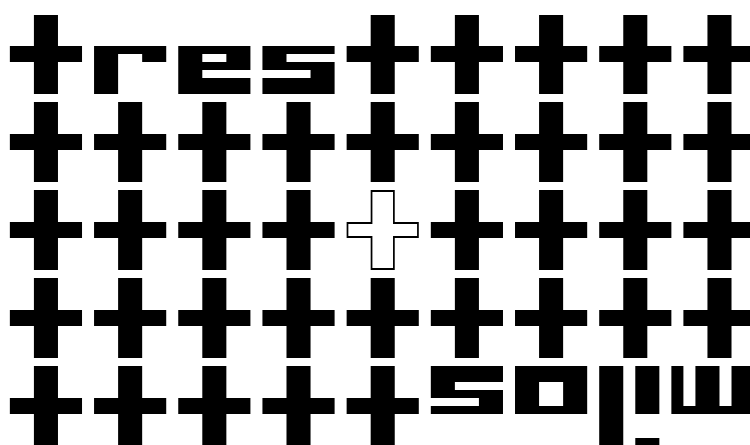

Martin Jeřábek, 4. ročník Čj-Vv
ralfmost@tiscali.cz

Kázeň a láska z biblického hlediska

závěrečná práce z pedagogiky a psychologie
Doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

28.4.2006

Obsah

Úvod	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	3
Historický aspekt		+	+	+	+	+	+	+	+	+	4
Středověk		+	+	+	+	+	+	+	+	+	4
Jezuitské školy			+	+	+	+	+	+	+	+	4
Jan Amos Komenský		+		+	+	+	+	+	+	+	5
Biblický aspekt		+	+	+	+	+	+	+	+	+	5
Starý zákon		+	+	+	+	+	+	+	+	+	6
Nový zákon		+	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Aspekt současných odborníků		+		+	+	+	+	+	+	+	9
Zdeněk Matějček			+	+	+	+	+	+	+	+	9
James Dobson			+	+	+	+	+	+	+	+	13
Ross Campbell			+	+	+	+	+	+	+	+	19
Závěr	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	25
Použitá literatura		+	+	+	+	+	+	+	+	+	26

Úvod

Žijeme v době, kdy tradiční hodnoty jsou (asi) nenávratně rozvráceny, je nastolena svoboda, v čem si jen vzpomeneme, a postmoderní uvažování mnohdy nedává rozumné odpovědi na základní otázky. Co si počít s hordami poflakujících se dětí na ulicích, děti bez hodnot a hranic, když ani dospělí nemají jasno, co je vlastně dobré a co už ne? Co si počít s rostoucí vulgaritou, agresí a drzostí žáků vůči učitelům, když jim nemůžeme dát ani pohlavek? Jak se dá předcházet patologickému vývoji duše současného člověka?

Odpovědi na tyto základní otázky bych chtěl ve své práci hledat navzdory postmodernímu myšlení – v Bibli. Je smutné, že mnozí se dívají na biblické učení o výchově jen skrz poznatky ze středověku či extrémních praktik. Bible je nadčasová kniha, mluví do každé oblasti lidského života a, co se týče výchovy a kázně, mluví velmi jasně. Populárně-vědecké práce z posledních let 20. století, zabývající se biblickým pohledem na výchovu dětí a jeho aplikacemi, jsou mi důkazem životnosti a použitelnosti vývodů Bible a motivací k nahlédnutí do této problematiky (existují úplně čerstvé tituly na tuto tematiku ve „fondu výchovné literatury na biblických základech“, ale na ně už jsem neměl kapacitu). Velkou oporou mi byl materiál Viery Hroncové, kazatelky Evangelické církve metodistické ve sboru Bratislava-město, o úloze lásky a kázně ve výchově dětí.

Všechny tyto podněty rezonují také s mými zkušenostmi jednak v mé roli strýce dětem mé sestry, jednak v roli dobrovolníka ve volnočasovém centru Maják na Praze 2 a jednak v roli vedoucího oddílu skautsky zaměřeného křesťanského dorostu (v současnosti děti od 6 do 13 let).

Historický aspekt

Středověk

Když se řekne středověká výchova, pravděpodobně se každému člověku vybaví přísný učitel s rákoskou v ruce. Skutečnost, že to tak opravdu bylo, nám dokládají mnohé obrazy z tohoto období.

Na středověkých školách se, všeobecně vzato, skutečně museli žáci slepě podřizovat autoritě a nebylo žádoucí, aby samostatně tvořili a přemýšleli. Pomocí tuhé kázně a přísných trestů měla všechna výchova zajistit přípravu pokorných Božích služebníků a absolutně bezvýhradně poslušných poddaných. Kázeň tedy byla velmi krutá, až nelítostná. Až příliš často byly udělovány tělesné tresty (považované za výsadu školy), půst anebo vsazení do univerzitního vězení pro posluchače, kteří se svými nevázanými, mnohokrát až zpustlými mravy stávali postrachem svého okolí. Soudě podle poslední věty, tato výchova nebyla příliš úspěšná. Zašlo se tu do extrému a zapomnělo na to podstatné ve výchově – na vztah. Ač jejich názory a praktiky nebyly celkem nebiblické, jak uvidíme dál, přece středověcí vychovatelé zapomněli na podstatnou složku – motiv kázně spojené s láskou. Proto se z tohoto středověkého ideálu stalo něco, co vzbuzuje odpor a opovržení.

Jezuitské školy

Protikladem mohou být jezuitské školy. Zde každý učitel pracoval s žáky individuálně, snažil se jim porozumět a získat si jejich důvěru. Pro žáky bylo učení příjemné, přestávky dostačující, prostředí upravené, kázeň mírná. Úspěchu v učení napomáhala důsledná užívání odměn za výborný prospěch. Jako tresty byly používány jen slovní napomenutí spolu s potupnými znameními, od kterých se však brzy upustilo. Aby jim nedisciplinovaní žáci nerozkládali morálku, raději je ze školy vyloučili.

Nedostatkem těchto škol bylo, že jejich výchovné metody a prostředky kázně potlačovaly iniciativní chování a samostatné myšlení. Při plnění rozkazu požadovali úplnou poslušnost, zbožnost a trpělivost. Podstatnějším nedostatkem však byly charakterové vady jejich žáků. Vyplývaly z toho, že žáci byli neustále pod dozorem svých vychovatelů, kteří byli sice mistry v laskavém zacházení se svými chovanci, ale nesprávný byl motiv vychovatelů, s jakým získávali důvěru žáků. Tím motivem byla možnost získávat informace jak o žácích, tak o učitelích. Chovanci

byli přímo naváděni ke vzájemnému špehování a udávání a byli povinni neodkladně informovat své představené o všech přestupcích, o nichž se dozvěděli. Při udání viníka byli případně zproštěni trestu za spoluúčast. Namísto tělesných trestů byla záměrně ponížovaná lidská důstojnost a vůbec celý systém jezuitů spočíval vlastně v promyšlené drezúře žáků, jejichž vůle měla být úplně podřízena vůli jejich představených.

Jan Amos Komenský

Abych vyvážil víceméně negativní aplikace biblických principů ve středověké a jezuitské výchově, nemohu nezmínit závěry hluboce věřícího pedagoga-filozofa, J.A. Komenského.

Ač velký význam přiřazuje příkladu učitele, uznává nepostradatelnost výchovných předpisů a pravidel spojených s disciplínou. Hovoří, že na to, aby učitel dobře věděl proč, kdy a jak má odborně používat disciplínu, musí poznat tři věci: cíl, látku a způsob disciplíny. Je dobře známa jeho věta, že škola bez kázně je jako mlýn bez vody. Když škole odebereme kázeň, vše přestane fungovat.

Při vyučování je proti přísným trestům. Avšak co se týče otázky morálky, tam už vyžaduje tvrdší disciplínu. A to zejména proti těm, kteří jsou bezbožní, oplzlí, rouhají se a dělají vše proti Božím přikázáním. A také při záměrné neposlušnosti, vzdorovitosti, zlomyslnosti a dokonce pýše, lenosti a závisti.

Disciplína má usilovat o to, aby se všude a ve všem vzbuzovala úcta k Bohu, ochota k pomoci bližnímu a aktivní přístup k životu. Za vším napomínáním má dítě cítit otcovský cit, jak to nazval sám Komenský. Když dítě toto necítí, lehce disciplínou pohrdne a stane se zatvrzelým.

Tělesné tresty doporučuje jen v krajních případech při zvlášť nešťastné povaze. Nedoporučuje, aby se po něm sahalo kdykoli a příliš často, aby se tyto prostředky neopotřebovaly dřív, než nastanou krajní případy. Přísnost ať přechází vždy v lásku.

Biblický aspekt

V otázce lásky a kázně je *Bible* jednoznačná. *Biblický slovník* A. Novotného definuje biblickou kázeň jako „prostředek Boží i lidské výchovné starostlivosti, která není nikdy založena jen na poučování, ale na skutečném praktickém vedení a cvičení (Př 12,1)¹, domlouvání, kárání

---

¹ Biblické citace vychází z Českého ekumenického překladu; použité zkratky viz obsahy Starého a Nového zákona

a trestání (Př 3,11; 13,18; 15,10). Proto bývá kázeň spojovaná s prutem či holí (Př 22,15; Dt 11,1n; Ž 50,16n) a s utrpením (Jer 5,3)². Cíl této kázně vidíme v chápání, poznání (Př 8,10), moudrosti (Jer 17,23; 32,33; 35,13), bázni před Bohem (Sof 3,2.7), pokání a pokoji s Bohem (Iz 53,5).

G. W. Bromiley k tomu poznamenává: „Bůh je milující Otec, který touží po tom, aby jeho dítě prožívalo plnost, ale který ví, že poslušnost jeho zjevené vůli je podmínkou pro realizaci tohoto cíle. Uložení kázně v životě jednotlivců a národů je důkazem Boží trvalé lásky a věrnosti.“³

Starý zákon

Pro to, co bychom mohli nazvat výchovnou činností, má hebrejšтина vlastně jen výraz JÁSAR a substantivum MŪSAR.

JÁSAR se překládá jako: správně vést, držet v kázni a některé překlady také trestat, napravit. Některé jeho tvary znamenají napravovat slovy, holí či ranami. Převážně jde o označení Boží výchovné kázně, která je výsledkem soudcovské činnosti.⁴

MŪSAR znamená: kázeň, napomínání; některé překlady též cvičení.

Některými příbuznými slovy jsou tvary slovesa JÁRÁ, což znamená: ukázat prstem, názorně vyučovat, poučit; ale hlavně tvar slovesa JÁKACH, které má významy: kárat, volat k odpovědnosti, domlouvat a často se vyskytuje se slovem JÁSAR, které se může vztahovat jak na kázeň, výchovu v mravním smyslu slova, tak na poučení ve smyslu nabývání moudrosti, poznání a schopnosti úsudku, tedy jak na výchovu volní, tak rozumovou.⁵

Starozákonní pohled na lásku a kázeň

---

2 Biblický slovník. s. 325

3 The International Standard Bible Encyclopedia. s. 872

4 Biblický slovník. s. 1234

5 Biblický slovník. s. 1234

Ve SZ byl vychovatelem především sám Bůh, Hospodin. Už Adamovi a Evě stanovil srozumitelné, přehledné meze, ve kterých se mohli beze strachu pohybovat. Upozornil je však i na důsledky případné neposlušnosti (Gn 2,15-17). Když první lidé tyto hranice překročili, Bůh si za svým slovem stál. „Nebál se, že Adam a Eva utrpí škodu, že budou agresivní nebo depresivní. Nedal se přesvědčit Adamovými rafinovanými pokusy vymluvit se, ani neměnil názor. Oba prarodiče museli nést důsledky svého jednání.“⁶ Bůh Adamovi a Evě nestanovil hranice proto, aby se měli špatně či že by s nimi smýšlel zle. Právě naopak. On znal důsledky, které by mělo překročení těchto hranic a chtěl je před nimi varovat. Podstatou Boží kázně spojené se zákazy a tresty byla tedy láska a touha po dobru pro člověka.

Jinak tomu nebylo ani záhy, kdy se svým lidem uzavřel Smlouvu a žádal poslušnost. Bůh předestřel zlořečení i požehnání. Oběti a bohoslužba, které byly pravidelně doprovázené písněmi a vyprávěním o Božích mocných činech, měly vést lid k tomu, aby si přivykl chodit s Hospodinem, jejich Bohem. Krátce nato zákon a shrnutí Božích požadavků měly taktéž výchovný vliv.

Jak bylo řečeno, Bůh svůj lid vychovával i tresty. Avšak trest není jeho poslední slovo (Jer 30,11; porov. Ž 118,18), trestá přiměřeně (Iz 27,8; porov. Jer 30,11; 46,28 „podle zákona“), takže někteří starozákonní pisatelé dospěli k závěru, že Bůh trestá ty, které miluje, protože je chce přivést na správnou cestu (Jer 31,18 porov. Př 1,25; 10,17). Je příznačné pro starozákonní zbožnost, že ani Kain potrestaný pro svou nespravedlnost, nebyl zbavený Boží ochrany (Gn 4,15) a v Žalmu 99,8 čteme, že Bůh byl otcům milostivý, ač je trestal pro jejich přestupky. Nadto v Exodu 20,5-6 se píše, že Bůh trestá do třetího až čtvrtého pokolení, ale milost prokazuje do pokolení tisícího. To lze chápat spíše symbolicky, syn totiž nebude trestán za přestoupení svého otce, ani naopak (Ez 18,20),⁷ ale spravedlnost je v Božích očích ceněna jako hodnota přetrvávající věky a pokolení, na hřích chce však co nejdříve zapomenout, požádáme-li ho o to.

Ve starém Izraeli se rozlišovalo mezi úmyslnou neposlušností, vzdorem, svévolí (Nu 15,30) a neúmyslným, náhodným proviněním (Lev 4; Nu 15,27nn). Podle toho byly potom vybírány i tresty. Vzpoura proti autoritám, nepodřízení se rodičům, neúcta vůči nim, vzpurné zanedbání nařízení kněze, to vše bylo trestáno smrtí (Dt 21,18 – 21; 17,12). Důvodem pro takovou přísnost byla skutečnost, že oni byli zástupci Boha – ať rodiče v rodině, nebo kněží v národě.

Starozákonní výchova si nedovedla představit výchovu bez hole, tedy bez tělesných trestů (Př 13,24; 29,13n), trestání však dává naději na nápravu (Př 19,18), zahání pošetilost (Př 22,15) a přináší upokojení i rozkoš vychovateli, který vidí výsledky své činnosti (Př 29,17) a život tomu,

---

6 Slasti a strasti výchovy. s. 25

7 Biblický slovník. s. 1109

kdo výchovu přijal (Př 4,13).⁸

Další verš z Přísloví 19,18 upozorňuje, aby se trestající nedal strhnout a dítěti neublížil, nebo ho dokonce nezabil.

SZ pokládá přijímání Boží kázně dokonce za moudrost. „Starozákonní pisatelé jsou si vědomi, že by Boží tresty za konkrétní hříchy museli vést ke zkáze člověka (Ž 39,12; porov. 6,2; 38,2), radují se však, že Bůh s námi nenakládá podle našich nepravostí (Ž 103,10n) a že nás i přes všechny své tresty nevydává smrti (Ž 118,18), takže člověk, kterého Bůh cvičí a vyučuje ze svého Zákona, je prohlašovaný za blahoslaveného (Ž 94,12 porov. Job 5,17).⁹

Krásný je i žalmistův výrok: „Tvoje berla a tvá hůl mě potěšují.“ (Ž 23,4n) Vyjadřuje radost nad Božím vedením v životě člověka. Zajímavé je, že o holi mluví jako o potěšení, Přísloví 13,24 se zas zmiňuje o šetření hole jako o projevu nelásky k dítěti. I český idiom „zlomit nad někým hůl“ vlastně znamená rezignovat na výchovu v určitých mezích, nechat dítě napospas bezvládí.

Některé výklady mluví o holi jako o nástroji obrany a zároveň disciplíny. Tento „nástroj“ byl používaný na ochranu ovcí před dravou zvěří a zároveň na vedení, postrkávání správným směrem.

Nový zákon

V NZ jde o překlad sloves ελεγχειν, κολαζειν, παιδευειν a podstatných jmen παιδευτης (vychovatel) a παιδεια (kázeň, trestání).

Sloves ελεγχειν v klasické řečtině znamená: usvědčením zahanbit, přesvědčit, vyvrátit, kárat. Jde tu o takové domlouvání, které má vést člověka k pokání, lítosti nad nedobrým činem. Bůh sám usvědčuje každého, koho přijímá za své dítě (Žid 12,5n). Dělá to právě tak jako zákon, jehož úlohou je vést k pokání. Jde o spasitelné, výchovné usvědčování.

Verbum κολαζειν původně znamená ochromit, držet v mezích a trestat.

Dobře známé slovo παιδευειν označovalo v původní řečtině „důkladně se zabývat dítětem, bdít nad jeho růstem tělesným i duševním, a to vedením, vyučováním, kázní i trestem“, tedy to, co dnes označujeme jako výchova a vzdělání.¹⁰

Novozákonní pohled na lásku a kázeň

I v NZ stejně jako ve SZ je vychovatelem Bůh. Podle Žid 12,6.7.10 Bůh vychovává člověka skrz utrpení a tak mu dokazuje svou otcovskou lásku. Utrpení je Božím kázněním pro člověka. Je

---

8 Biblický slovník. s. 1234

9 Biblický slovník. s. 1235

10 Biblický slovník. s. 1111

zárukou synovství a projevem Boží přízně, milosti a odpuštění. Ten, koho by Bůh netrestal, by byl nazvaný cizoložnětem a ne synem. Je tu dána výzva, aby člověk nepohrdal takovou kázní a ani neklesal na mysli, když je jí podrobený. Naopak je to důvod k radosti, neboť Boží káznění je mu důkazem Boží lásky a přijetí. Sama o sobě není sice ničím radostným, nýbrž bolestným a těžkým, ale jejím ovocem je spravedlnost a pokoj (Žid 12,11). Podobně i ve Zjevení 3,19 se mluví, že Bůh trestá a kárá toho, koho miluje, aby ho přivedl k pokání a tím k záchraně.

Kdybych toto chtěl vztáhnout na výchovu dítěte, mohu říct, že když dítě nevychováme, nejsme k němu přísní a nekázníme ho, tak nám na něm nezáleží a chováme se tím k němu, jako by nebylo naše. Myslím si, že za lhostejným postojem rodičů k výchově dítěte stojí kus lidského sobectví a možná i neochota vzít na sebe zodpovědnost, kterou výchova s sebou nese.

Samozřejmě mnohdy sami vychovatelé nemají celkem jasno, kam by měli dítě vést, před čím ho mají chránit a jak naučit dítě, aby samo dokázalo být zodpovědné za svůj život.

Všechno, co bylo řečeno o biblické výchově, by se dalo shrnout do několika vět:

Kázeň je pro člověka důležitá, ba nutná. Avšak nejedná se o jakoukoli kázeň. Biblická kázeň vychází z lásky. Láska je jejím motivem i cílem. Není to láska, která všechno dovolí; je to láska, která umí být přísná, když je potřeba. Láska a kázeň se od sebe nedají oddělit. Jedna bez druhé nejsou kompletní, navzájem se doplňují.

Aspekt současných odborníků

Zdeněk Matějček

Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, Csc. byl předním českým odborníkem v oboru vývojové psychologie, diagnostiky a psychické deprivace. Je autorem mnohých odborných publikací, kde předává zkušenosti a poznatky ze svojí bohaté praxe i vědeckého zkoumání, a byl jedním z prvních kritiků socialistického modelu kolektivní výchovy a zastánce klasického modelu rodiny. Jeho poslední knihou je *Rodičům na nejhezčí cestu*. Zemřel v roce 2004 ve věku 82 let.

Kázeň

Autor vychází ze skutečnosti, že dítě nebude celý život pod vedením rodičů. Jednoho dne se bude muset osamostatnit a na to musí být připravené. Kdyby ve svém životě „mělo o každém svém

činu sáhodlouze uvažovat, daleko by nedošlo. Potřebuje si vybudovat jakousi automatickou ústřednu, která by mu rychle a spolehlivě pomáhala regulovat chování k druhým lidem a která by citlivě prováděla zpětné hodnocení každého jeho vlastního činu.¹¹

Toto všechno má být v dítěti budováno od jeho nejranějšího věku až do dospělosti především našimi výchovnými zásahy. Odměny a tresty, které jsou součástí kázně přispívají k vytváření těchto trvalejších postojů dítěte. Úlohou kázně je „posilovat všechno nesobecké v dítěti a vést je tak, aby bralo na vědomí a přijímalo práva a zájmy druhých.“¹²

Láska

„Dítě potřebuje lásku! To však neznamená nějaké rozněžnělé hýčkání a rozmazlování. Znamená to však, že dítě má mít ve svém prvním společenství hluboký pocit jistoty, že k němu patří, kdo je neopustí, na koho se může spoléhat, kdo je prostě jeho. Není dobře, když je mateřská láska slabošská a není dobře, když je pojmána jen jako oběť. Naopak, má být náročná, důsledná a třeba i přísná. Mnohokrát už lidé obětovali svoje síly a zdraví, ale i svou čest a svědomí v blahé představě, že jejich děti se budou mít líp a budou „šťastné“. A jejich děti se vskutku měly líp, ale šťastné nebyly. Nestaly se pevnými, vyspělými osobnostmi, které by byly společnosti k užítku.“¹³

Z. Matějček rozlišuje dva druhy nezdravé lásky:

První je láska „krkavčí“, kdy se rodiče o dítě vůbec nestarají. Rodičům jde především o ně samé, o jejich prospěch a úspěchy. Důsledky takové lásky vidíme všude, zvláště ve velkých městech.

Druhou nazývá láskou „opičí“. Projevuje se v tom, že rodiče dítěti všechno dovolí, rozmazlují ho, zabezpečují mu různé protekce, vzhlížejí k němu, posluhují mu a někdy se mu dokonce obětují. Výsledek této lásky je většinou nepříznivý, zhoubný, až tragický.

Podle Z. Matějčka existuje několik forem „opičí lásky“. Pro všechny je společná přehnanost, přetaženost a určitá dávka sobectví rodičů. „Můj miláček“, s velkým důrazem na slovo „můj“, je jednou z oněch forem. V pozadí stojí motiv naklonit si dítě, aby nás mělo rádo. Jakýsi osobní nárok na lásku dítěte a neochota dělit se o ni s někým jiným. Všechno dítěti dovolit, vyhovět všem jeho přáním a nápadům. Příznačně to autor označil jako posluhování.

Další formou je láska protekční, kdy se rodiče snaží přivést dítě k hodnotám, které oni považují za prvořadé a to pomocí jakýchkoli prostředků. Často jsou to prostředky nečestné,

---

11 Po dobrém, nebo po zlém? s. 97-98

12 Co, kdy a jak ve výchově dětí. s. 102

13 Rodiče a děti. s. 39-40

používané na úkor jiných lidí. Krom nečestnosti, které se dítě naučí, je tu kamenem úrazu i skutečnost, že rodiče neberou ohled na osobnost dítěte, jeho sklony, touhy, ani přirozené vlohy.

Odměny

Používání odměn považuje Z. Matějček za o hodně účinnější výchovný činitel než používání trestů a to z toho důvodu, že dítě přirozeně vyhledává příjemné pocity. Když ví, že mu něco tyto příjemné pocity navodí, bude to dělat. To znamená, že na rozdíl od trestu, který špatné chování jen zastavuje, odměna stimuluje a utvrzuje chování dobré.

Při odměně za podstatnou nepovažuje složku materiální (sladkosti, dárky, peníze...), ale vztahovou. Je přesvědčen, že „největší odměnou je dítěti vědomí, že udělalo radost těm, kteří ho mají rádi – a nějaký ten dárek navíc je vlastně jen symbolické vyjádření tohoto vztahu.“¹⁴

Autor upozorňuje na to, že odměna není to, co my za odměnu pokládáme, ale to, co dítě jako odměnu prožívá. „Onen příjemný, povznášející prožitek uspokojení na dílem, které bylo dobře přijato těmi, na kterých nám záleží. Pocit uspokojení, že nás má někdo rád a že se můžeme těšit z jeho přízně.“¹⁵

Tyto teze mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, že nezáleží ani tak na tom, co děti jako odměnu dostávají, ale jak ji dostávají. Někdy jsem utratil hodně peněz za lákavé odměny, ale efekt nebyl takový – byla to odměna pro odměnu. Ale když jsem mezi dětmi navodil příjemnou atmosféru, pocit přijetí a lásky, stačila nepatrná sladkost, kousek třpytivého plíšku nebo kamínek a radost u dětí byla veliká.

K odměnám neodmyslitelně patří i pochvala. Z. Matějček zastává názor, že pochvala má často větší účinek, když je vyslovená celkem neformálně, než když je udělena příliš slavnostně. Dítě je z toho často zmatené, stydí se a nemá příliš chuť, aby takovou situaci zažilo znovu. „K povzbuzení dítěte se někdy zvlášť hodí poznámka, kterou vychovatel pronese jakoby mimochodem k někomu třetímu.“¹⁶

Trest

Podobně jako odměna, ani trest autor nedefinuje jako jen to, co je vidět, ale „především to, co se děje v dítěti samém. (...) Psychologicky je to ten dobře známý nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, jakého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a jakému bychom se pro příště rozhodně chtěli vyhnout.“¹⁷

---

14 Rodiče a děti. s. 185

15 Rodiče a děti. s. 184

16 Po dobrém, nebo po zlém? s. 79

17 Rodiče a děti. s. 184

Trest není ani tak to, co jsme pro dítě vymysleli jako trest, ale to, co dítě jako trest prožívá. V některých případech se trest může stát odměnou a dokonce až vyznamenáním.

Když máme otázky, jak správně nakládat s tímto prostředkem, musíme si podle autora především uvědomit, že tu nejde o kvantitu nebo velikost trestu, ale o vztah mezi dítětem a tím, kdo trestá. Aby byl trest účinný, musí si být dítě vědomé viny. Potřebuje prožít, že se jeho přestupkem narušilo něco v tom dobrém vztahu, který se svými rodiči nebo vychovateli má. Bez tohoto vědomí je trest jen násilné, prázdné sekýrování anebo nesmyslné plýtvání sil bez žádoucího efektu. Jedinou reakcí je potom, že dítě všecek svůj hněv obrátí proti trestajícímu, kterého začne vidět jen jako drába, a trest pojímá jako akt násilí.

Podle autora trest jako akt spravedlnosti dítě prožívá, když si je vědomé svého přestupku a pociťuje vinu. Proto vidí v trestu prostředek, který má dítěti přinést osvobození od viny, pocit úlevy, uvolnění a poučení do budoucnosti. „V trestu musí být vyjádřen osobní vztah k dítěti. Dítě musí vědět, že ho máme rádi. Musí prožít pocit osvobození a smíření, na který by se pak dále mohlo výchovně navázat.“¹⁸

Tělesný trest

„Jen ten, kdo má rád,“ to je princip, který Z. Matějček neustále připomíná a to zvláště v otázce tělesných trestů.

Místo tělesným trestům vymezuje až na konci všech výchovných pokusů. Nepovažuje tělesný trest za nepřijatelný, ale je si vědomý, že ve zvýšené míře skrývá nebezpečí přehánění. Je toho názoru, že „jsou situace, kdy je opravdu dobré dát dítěti pocítit tělesnou převahu. Teď jde jen o to, abychom nepřeháněli a uměli dobře odhadnout, kdy je to třeba a kdy ne, nebo lépe řečeno, kdy už ne. Během předškolního a pak školního věku tělesný kontakt s okolím ztrácí rychle na významu a primitivní tělesný trest přestává mít smysl. (...) Je velký rozdíl, pláceme-li dítě přes ruku, nebo dáme-li mu výprask řemenem či gumovou hadicí. (...) Bohužel není nějaká jasná hranice, kde končí „výchovný zásah“ a kde začíná krutost. (...) Budeme-li v tělesných trestech zdrženliví a projevíme-li méně rozhodnosti a iniciativy na tomto poli, potom velmi pravděpodobně chybu neuděláme. Při úvaze o tělesných trestech nutno pamatovat, že stejně jako u ostatních výchovných prostředků záleží na tom, komu se dává, kdo ho dává a jak ho dává.“¹⁹

Odpuštění

Všechny naše úvahy by byly neúplné, kdybychom neřekli, že k trestu patří i odpuštění. Podle

---

18 Po dobrém, nebo po zlém? s. 37

19 Po dobrém, nebo po zlém? s. 90-91

slov Z. Matějčka je to mimořádně důležitá maličkost, která není odměnou, ale osvobozením od napětí z očekávaného, anebo už přežitého trestu a vzbuzuje kladný cit k odpouštějícímu. Toto všechno by nemělo význam bez toho, kdyby viník svoji vinu neprožíval a netrpěl výčitkami svědomí. Dítě „každé další svoje provinění bude prožívat současně jako touhu po nápravě, po usmíření a po lepším chování do budoucna.“²⁰

I tady si musíme dát pozor, abychom odpuštění používali rozumně. „Nic neodpustit znamená jednat nevyčívavě, ale také nelidsky (...), všechno odpustit znamená ztrátu autority, bezbřehou laskavost, která nikomu neposkytuje žádnou oporu.“²¹

Důslednost

Podle Z. Matějčka přináší důslednost rodičů nebo vychovatelů dítěti pocit jistoty. Dítě pozná hranice, kam až může zajít, ví, co smí, co ne, co musí a co může. Rychle se naučí poznat hranice své vlastní svobody takovým způsobem, aby neohrožovalo svobodu druhých. Nejdůležitější se ukazuje skutečnost, že když jsou rodiče či vychovatelé důslední, dítě získá jistotu toho, že se může ve všech situacích na ně spolehnout.

Z. Matějček upozorňuje, že důslednost není totéž jako přísnost, která učí děti slepé poslušnosti, bez uvažování a zbavuje dítě samostatnosti. „Důslednost má přinášet dítěti spolehlivou oporu v jeho vlastní cestě životem.“²² Nedůslednost dítě uvádí do zmatků a snižuje v jeho očích vychovatele. Jsme jen lidé a nedůslednosti se občas dopouštíme. Když však máme dítě rádi, autor nás ubezpečuje, že z každodenních drobných nedůsledností žádné zvláštní nebezpečí nehrozí.

Na závěr

„Fakt, že máme dítě rádi, je tím nejspolehlivějším regulačním zařízením v našem přístupu k němu, ať již máme z něho radost, nebo se na ně hněváme.“²³

James Dobson

Dr. James C. Dobson čtrnáct let přednášel pediatrii na vysoké škole Southern California School of Medicine a sedmáct let pracoval jako vědecký pracovník v dětské nemocnici v Los Angeles. Je zakladatelem i ředitelem nevládní organizace Focus On A Family, která nabízí pomoc rodinám a manželstvím. Je ženatý a se svou manželkou Shirley má dvě dospělé děti. Jeho poslední

---

20 Rodiče a děti. s. 186

21 Po dobrém, nebo po zlém? s. 96

22 Rodiče a děti. s. 192

23 Po dobrém, nebo po zlém? s. 92

velkou prací je kniha *Výchova chlapců* (Návrat domů, Praha 2003), kde se radikálním a přitom laskavým způsobem erudovaně vyjadřuje k nesnadné výchově mužského „plemene“ a také k nelehkému postavení mužů a otců v extrémně se feminizujícím světě.

Láska a kázeň

Láska a kázeň jsou souvztažné aspekty, nejsou to protiklady, jak tvrdí J. Dobson. Jsou to dvě dimenze té samé kvality, kde jedna podmiňuje druhou. Kázeňské opatření jsou funkcí lásky rodičů, aniž by jí ublížily. Podstata správného vztahu rodičů a dětí se má „nacházet v rozumné rovnováze lásky a kázně. Vzájemné působení těchto dvou proměnných je nesmírně důležité a odpovídá formuli, jíž můžeme charakterizovat úspěšné rodičovství.“²⁴

Podle slov autora, kázeň neznamená vedením, příkazy, odměnami a tresty produkovat malé dokonalé roboty, které sedí v obýváku s rukama za zády a hlavu mají naplněnou ušlechtilými myšlenkami. Neomezuje se ani jen na oblast střetů. Kázeň znamená převzít všechno, s čím se děti rodí a postupně probouzet v dětech zodpovědné, Boží bázní obdařené a zralé osoby. „Děti musí být vedené k sebekázni a zodpovědnému chování. K tomu, aby se naučily zvládat konfliktní situace a povinnosti, potřebují pomoc. Musí se naučit umění sebeovládání. Měly by být vybavené silou potřebnou k vyrovnávání se s požadavky“²⁵, které na ně budou kladeny.

Autor poukazuje na to, že podstatou úspěchu fotbalového týmu, skvělého orchestru nebo úspěšného podnikání je vždy disciplína, a proto považuje za velkou chybu, když na chování dětí nejsou kladeny vysoké nároky. Jako velmi mylné vidí přesvědčení některých, že sebekázeň dětí se zvyšuje na maximum tam, kde na ně nejsou kladeny žádné povinnosti. Za pochybnou považuje též myšlenku, že sebedisciplína je důsledkem pochopení sebe sama. Výrazně nesouhlasí s názory, že musíme přijmout skutečnost dětské drzosti, jejich chuti ničit, slovního napadání a vzdoru, protože je to jen určité vývojové období, které přejde a po něm automaticky začnou růst v dítěti dobré vlastnosti. Naopak tvrdí: „Je-li naším přáním, aby dítě bylo laskavé, pozorné a milé, pak se domnívám, že bychom je měli těmito vlastnostem učit, a ne v ně doufat.“²⁶

J. Dobson je přesvědčen, že ovzduší, které dětem nejlépe prospívá, je ovzduší lásky, kde však nechybí rozumně uplatňovaná a důsledně dodržovaná kázeň. Když vyžadujeme kázeň správným způsobem, s láskou a ještě se vzájemnou úctou, může se vytvořit krásný vztah.

Nezapomíná ani na důležitou úlohu kázně, a to představit dětem Boha v pravém světle a nezkresleně.

---

24 Láska a kázeň ve výchově dětí. s. 38-39

25 Láska a kázeň ve výchově dětí. s. 7-8

26 Láska a kázeň ve výchově dětí. s. 12

Extrémy

Stejně jako Matějček, i Dobson rozlišuje dva extrémy v přístupu k dětem.

Prvním je absolutní nadvláda, která pobuřuje dítě a ono není schopné samostatně se rozhodovat. Osobnost takového dítěte je spoutaná okovy rodičovské autority. V dítěti se rodí přetrvávající závislost, hluboká a neutuchající zlost a někdy až psychóza.

Je velmi výstižný, když mluví o případech, kdy některé děti láska (či spíš to, co se za lásku vydává) kazí. To je druhý extrém, kterým se Dobson zaobírá víc než absolutní nadvládou. Je to liberální výchova. V tom případě si dítě myslí, že se svět točí okolo něho. Absolutně nemá úctu k druhým, k jejich hodnotám a mnohokrát opovrhuje nejbližšími. Nic mu není možné odepřít a je chráněné ode všech negativních zkušeností.

Jako běžný důsledek takové koncepce výchovy autor vidí delší citovou nezralost dítěte a rostoucí materialismus v jeho smýšlení. Když dítěti vychovávanému takovým způsobem není dovolené brát na sebe přijatelná rizika potřebná pro jeho budoucí život, stává se, že tyto děti nejsou v dospělosti schopny vyrovnat se s požadavky života.

Vzdor

„Rodiče, kteří svoje malé roztomilé kačátko milují natolik, že nejsou schopní podstoupit riziko si ho zneprátnit, nad ním mohou ztratit vládu a již nikdy ji nezískat zpět. (...) Když rodiče prohrají v prvních konfliktech, bude pro ně těžší vyhrávat v konfliktech, které se dostaví později.“²⁷

Vzdor dítěte, jeho příčiny a způsoby, jak na ně reagovat jsou ústředními otázkami, kterými se J. Dobson zaobírá.

Podle jeho zkušeností a přesvědčení, děti uznávají sílu a odvahu spojenou s láskou. Milují pořádek, bezpečí, spravedlnost a právo. „Toto respektování síly a odvahy přivádí děti na myšlenku, aby si vyzkoušely, jak „pevní“ jsou ti, kdo je mají vést. Občas neposlechnou rodičovských příkazů právě z toho důvodu, aby si vyzkoušely rozhodnost vychovatelů. A tak ať už jste rodič nebo prarodič, vůdce skautů či řidič autobusu, vedoucí zájmového kroužku nebo učitel, ujistěte vás, že dříve či později jedno z dětí, za které odpovídáte, zatne pěsti a vyzve vás, abyste dokázal, že máte správné předpoklady k tomu, abyste ho vedl.“²⁸

Autor připouští, že by vzdorovité chování a prosazování vlastní vůle mohlo být podstatou prvotního hříchu, kdy Adam a Eva pokoušeli Boží autoritu tím, že se postavili proti Jeho příkazu.

Proto ve svých postojích a názorech klade tak velký důraz na správnou reakci na úmyslnou

---

27 Láska a kázeň ve výchově dětí. s. 22-23

28 Dětský vzdor. s. 10

neposlušnost dítěte. Je přesvědčen, že jakmile na vzdor dítěte nereagujeme správně už od malička, přináší to ve starším věku (zvláště v pubertě) obrovské problémy. Podle autora nesprávná reakce rodičů na takovou výzvu naruší něco v jejich vzájemném vztahu. Můžeme to vidět v myšlence podobné Z. Matějčkovi, když Dobson říká, že „dítě přestane vůči své matce nebo otci pociťovat respekt, protože rodič není hoden jeho úcty. A co je ještě důležitější, dítě si začne klást otázku, jak to, že ho nechají dělat takové ošklivé věci, když ho mají rádi. Neboť základním paradoxem dětství je to, že chlapečci i dívky touží, aby je rodiče vedli, ale vyžadují, aby si jejich matky a otcové toto právo zasloužili svým jednáním.“²⁹

Za potřebné považuje naučit se rozlišovat mezi úmyslnou neposlušností dítěte a neúmyslnou dětskou nezodpovědností.

Úmyslnou nezodpovědností označuje chování dítěte, kterému je jasné, co od něj rodiče chtějí nebo očekávají a ono navzdory tomu udělá pravý opak. Jde o situace, kdy dítě odmítne přijmout vedení rodičů.

Dětská nezodpovědnost spočívá v tom, že dítě udělá nějakou chybu, něco zapomene, anebo vyvede, není schopné dávat dostatečný pozor, je nezralé, anebo se neumí vyrovnat se zklamáním.

V prvním případě dítě velmi dobře ví, že nejedná správným způsobem a čeká, co s tím rodiče udělají, jak na to zareagují.

V druhém případě se dítě dostane do dané situace neplánovaně. Nejde tu tedy o úmysl a podle toho by se měly vybírat i přiměřené výchovné prostředky.

J. Dobson je toho názoru, že často je za vzdorovitým chováním dítěte touha ověřit si stabilitu hranic. Danou skutečnost přirovnává k obchůzce policisty, který ve službě kontroluje objekty, jestli jsou dobře zabezpečené. Zkouší zavřené dveře, při tom však doufá, že se mu ani jedny neotevrou. „Zrovna tak se dítě, které pokouší milující autoritu svých rodičů, cítí v bezpečí, když zjistí, že jeho vedení je pevné a spolehlivé.“³⁰

Jak autor hovoří, nesmírně důležitou je důslednost, protože dítě si příležitostně ověřuje, jestli je dospělý ještě u kormidla. Přílišnou slabost, unavenost, anebo zaměstnanost rodičů, která jim brání správně reagovat na vzdor, vidí jako osudnou chybu.

Trest

„Přiměřený trest neznámá něco, co rodiče *dělají* milovanému dítěti, je to něco, co dělají *pro* dítě.“³¹

---

29 Dětský vzdor. s. 11

30 Dětský vzdor. s. 21

31 Lásky a kázeň ve výchově dětí. s. 18

Tak jako Z. Matějček i J. Dobson mluví o tom, že trest, který dítěti uložíme, musí být trestem hlavně pro ně. Je přesvědčený, že při vedení dítěte musíme používat metody, které pracují s něčím, co je pro dítě důležité. Bez toho je trest bezvýznamný. Avšak na rozdíl od Matějčka Dobson mluví i o tom, že děti před tím, než vědomě poruší pravidla, pečlivě zvažují důsledky svého činu. Když si jsou vědomé, že riziko vítězství spravedlnosti je příliš veliké, stáhnou se.

Tělesný trest

Jako podstatný činitel při udělení tělesného trestu zdůrazňuje vztah vychovatele k dítěti a naopak. Je přesvědčen, že ta samá rána může mít rozdílné následky. Negativní v podobě nepřátelství, hořkosti a vnitřního zranění, pozitivní v podobě přijetí a napravení. Příčinou těchto rozdílných reakcí je právě vztah, který je zde přítomen. Když má dítě vědomí lásky ze strany trestajícího a zároveň vědomí viny za svůj přestupek, bere např. výprask jako projev lásky. Když si však dítě tohoto není vědomé, přijímá trest jako agresivitu a nespravedlnost. „Malá oděrka není důležitá, důležitý je úmysl, který za ní stojí – způsob, jakým k ní došlo a celkový vztah.“³²

Konflikty autor považuje za výborné příležitosti k budování vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Je přesvědčený, že nic nepřiblíží vychovatele a dítě k sobě blíž, jako když dospělý rozhodným způsobem zvítězí nad drzou provokací. Toto platí zejména tehdy, když si o to dítě „koledovalo“ a dobře ví, že si to zaslouží. Proto doporučuje použít v tomto případě tělesný trest okamžitě, jak nám k tomu dítě dá příležitost.

Vyplývá to i z jeho slov, když říká: „Dojde-li mezi vámi a dítětem k přímému konfliktu, není čas na diskuzi o poslušnosti. Není vhodné poslat ho trucovat do jeho pokoje ani oddalovat potrestání na dobu, až se unavený otec dotrmácí z práce domů. Dítě svým hrubým jednáním úmyslně překročilo hranice slušného chování, které jste vy stanovili. Kdo vyhraje? Kdo má víc odvahy? Kdo je tu pánem? Jestliže vzdorovitým dětem na tyto otázky neodpovíte naprosto přesvědčivě, přivodí to další konflikty, kdy vám je budou klást znova a znova.“³³

Ve své knize *Dětský vzdor* J. Dobson reaguje na některé argumenty proti používání tělesných trestů.

Prvním argumentem je to, že tělesný trest vede dítě k násilí a zraňování druhých. Lidé vystupující s tímto argumentem pojmají trest jako nepřátelský fyzický útok rozhněvaného rodiče, jehož cílem je ublížit dítěti na zdraví nebo mu nějak uškodit.

Na to J. Dobson reaguje tím, že rozlišuje mezi týráním a tělesným trestem. Motiv, který je popsán výše se nedá nazvat tělesným trestem, ale jen týráním, zatímco tělesný trest v rukách

---

32 Lásky a kázeň ve výchově dětí. s. 21

33 Lásky a kázeň ve výchově dětí. s. 17

milujícího rodiče považuje za něco úplně jiného. A to jak svým účelem, tak i praxí. „Je to spíš výchovný nástroj, kterým se zabraňuje špatnému chování, než hrozivý pokus jednoho člověka zničit druhého. Správný výprask je výrazem lásky, zatímco týrání je výrazem nepřátelství. Tyto dva úkony se od sebe liší jako den a noc.“³⁴

Druhým argumentem je tvrzení, že když dítě vidí, že rodič tělesný trest používá, když už si neví rady, vezme si to jako normu chování pro sebe do budoucího života a bude se tak chovat i ke svým dětem. Je tu vlastně charakterizovaný výprask jako výsledek rozčilení, maximálního vypětí nervů a frustrace.

Reakce autora spočívá v tom, že nedoporučuje používat tělesný trest jako poslední možnost, ke které se uchýlíme, když jsme s nervy v koncích. Doporučuje používat ho jako reakci na úmyslnou neposlušnost, „kdykoli se s ní střetneme. A je mnohem účinnější uchýlit se k němu hned na začátku konfliktu, dokud se rodič ještě ovládá, než až po hodině a půl rozčilování a dohadování. Ve skutečnosti dochází k týrání dětí mnohem častěji tehdy, když dospělí nechají malého trapiče, aby je celé hodiny rozčiloval, popichoval, neposlouchal a trucoval, až nakonec rodičovský hněv vybuchne v záchvatu zuřivosti, kdy se může přihodit cokoli.“³⁵

Posledním názorem je, že tělesný trest ničí důstojnost a sebeúctu dítěte. Podobného názoru je i Z. Matějček, avšak J. Dobson tu stojí trochu jinde. Zastává názor, že dítě umí velmi dobře rozlišit, co rodič vyjadřuje tím, když mu udělí tělesný trest. Je-li to láska, anebo nenávisť. Je si jistý, že dítě, které očekává trest, o němž ví, že je zasloužený, si přímo oddychne, když k němu nakonec dojde a cení si, že jeho pohnutky jsou tak starostlivě hlídané.

Po všech těchto slovech autor zdůrazňuje, že tělesný trest nepovažuje na jediný nástroj při formování vůle a je si vědomý toho, že ne v každém věku a za každých okolností je vhodný.

Dodává i podmínku, jak důležitý je vřelý postoj trestajícího po vykonání trestu, aby dítě pochopilo, že nejsme proti němu, ale proti tomu, co udělalo. Toto platí zejména tehdy, když si dítě výprask „vykoledovalo“ a je si vědomé, že si trest zasloužilo. „Když rodiče ukážou svou autoritu, vytvářejí si respekt jako žádným jiným způsobem a dítě jim často projeví svou náklonnost, jakmile oschnou první slzy. Proto by se rodiče neměli konfliktů s dětmi bát ani před nimi couvat. Měli by je považovat za významnou příležitost, jak slovy či beze slov vyjádřit svému dítěti to, co by se jindy vyjádřit nedalo.“³⁶ Po trestu dítě často touží schoulit se v náručí rodičů a je to vzácná příležitost, kdy s ním můžeme mluvit od srdce k srdci. Můžeme mu vysvětlit, proč dostalo a co může dělat, aby se tomu napříště vyhnulo.

---

34 Dětský vzdor. s. 24-25

35 Dětský vzdor. s. 25-26

36 Láska a kázeň ve výchově dětí. s. 27-28

Odměna

J. Dobson neopomíjí ani odměny, přestože by to tak mohlo vypadat. Nezpochybňuje je, ani nezlehčuje. Naopak, považuje je za jeden z nejúspěšnějších pedagogických nástrojů, které máme k dispozici. Odměny zhodnocují zodpovědné úsilí a taktéž motivují k dalšímu. Neodměňované dítě roste s odporem k tomu, co má dělat, a tím v něm nechtíc posilujeme nesprávné chování.

Za důležité považuje používat odměnu v pravý čas a v pravé míře, neboť všeho moc škodí a i časté odměňování ztrácí svůj efekt. Dítě si na to zvykne a už mu to nedělá radost.

„Odměňování dítěte za projev žádoucího chování bychom měli věnovat více času, i když naší „odměnou“ nebude nic jiného než blahopřejné uznání.“³⁷

Odměnu autor nedoporučuje tehdy, když dítě zpochybní autoritu rodiče. Jakmile dítěti něco přikážeme, ono to odmítne udělat, ač to zanedlouho přece jen udělá, a my ho za to odměníme, odměňujeme ho vlastně za jeho vzdor. Na to si je třeba dát pozor.

Tuto část uzavřu velmi pěkným postřehem autora: „Chování, za něž lze vyjádřit zaslouženou pochvalu i tomu nejdarebnějšímu dítěti, lze nalézt, hledáme-li.“³⁸

Modlitba

V neposlední řadě doporučuje autor hledat moudrost ve výchově u toho, který nás zná nejlépe. U Boha. Doporučuje každodenní uctívání Boha, osobní zbožnost, poznávání jeho vůle, jeho Slova a jeho způsobů.

Z vlastních zkušeností a zkušeností mnohých křesťanských rodičů kolem mne můžu doporučit modlitbu i jako prostředek narovnání vztahu s dítětem po konfliktu či po tělesném trestu. Mnozí rodiče po té, co dají svému dítěti zasloužený výprask, se buď hned, nebo po zklidnění situace s dítětem modlí, aby opravdu bylo zřejmé, že se netrestá dítě samotné, ale jeho nesprávné chování. Odděluje se tak hřích od hříšníka a může dojít k uzdravení a nápravě. Navíc se tím zmírňuje či úplně potlačuje hněv rodičů, nenechává se usazovat v srdci, neodsouvá se do pozadí, ale hned se tak vynáší na světlo. (Ef 4,26-27)

Na závěr

„Abych nebyl nepochopen (...), nedoporučuji, aby ve vaší rodině vládla přílišná přísnost a deprese. Nedoporučuji, abyste svým dětem každé ráno při snídani dali výprask. (...) Nedoporučuji, abyste svou důstojnost a autoritu chránili tím, že budete nepřívětiví a nepřístupní. Takový postoj k výchově zdravých, odpovědných dětí nevede. Naopak doporučuji jednoduchou

---

37 Lásky a kázeň ve výchově dětí. s. 70

38 Lásky a kázeň ve výchově dětí. s. 71

zásadu: když vás dítě vyzývavě provokuje, odpovězte s co největší rozhodností. Když se dítě zeptá: ‚Kdo je tady pánem?‘, řekněte mu to. Když zamumlá: ‚Kdo mě má rád?‘, vezměte ho do náruče a zahrňte ho láskou. Jednejte s ním důstojně a s úctou a očekávejte to samé od něho.“³⁹

Ross Campbell

Dr. Ross Campbell je profesorem na katedře psychiatrie a pediatrie na univerzitě v USA v Tennessee. Po celých Spojených státech, ale i jinde přednáší o výchově dětí a vztazích rodičů k dětem. S manželkou Pat mají dvě dcery a dva syny. S jeho spolupracovníkem Gary Chapmanem aplikovali teorii pěti jazyků lásky⁴⁰ i na vztahy s dětmi. Za 10 let vyšlo v českém jazyce mezi 60 – 70 000 výtisků knihy *Potřebuji tvou lásku* ve třech vydáních (což je největší náklad, jaký kdy nakladatelství křesťanské literatury Návrat domů mělo za celou dobu své patnáctileté existence).

Láska

„Skutečná láska si neklade žádné podmínky a měla by utvářet všechny naše vztahy (viz 1. Kor 13,4-7). Základem spolehlivého vztahu s naším dítětem je právě tato láska. Pouze bezpodmínečná láska může dítěti zaručit naplnění všech jeho možností. Základy položené bezpodmínečnou láskou jsou prevencí před vznikem takových citových problémů, jako je např. hněv, vina, strach, nejistota či pocit dítěte, že není milováno nebo že je odmítáno. (...) Dítě dostává správnou výchovu jen za předpokladu, že náš prvotní vztah k němu je dán láskou, která si neklade žádné podmínky.“⁴¹

Bezpodmínečnou lásku autor vidí jako světlo, které ukazuje rodičům a vychovatelům cestu, jako úhelný kámen, bez něhož vše padá.

Definuje ji jako milování dítěte bez ohledu na jeho vzhled, jeho sklony, kvality či handicap. Jde až tak daleko, že tvrdí, že tato láska miluje dokonce bez ohledu na to, jak se dítě chová, jestli nám dělá radost nebo hanbu. Hned však dodává, že to neznamená, aby se nám líbilo i nesprávné chování dítěte a schvalovali jsme ho. Podstatná je tu skutečnost, že ho milujeme se vším. Tím, co to konkrétně znamená, se budeme zabývat záhy.

---

39 Láska a kázeň ve výchově dětí. s. 41

40 *Děti a pět jazyků lásky*. Návrat domů, Praha 2002. Oba autoři tu rozvíjejí myšlenku, na základě své praxe v oblasti manželského a rodinného poradenství, že každý člověk (tedy i dítě) má určité citové potřeby (citovou nádrž), jeden primární a několik sekundárních „kódů“, kterým rozumí v projevech lásky od druhých (naplňují jeho citovou nádrž) a kterými dokáže nejlépe lásku vyjadřovat, plnit druhé. Autoři tyto kódy nazývají jazyky lásky a je to vyjadřování lásky pomocí: 1) slov ujištění, jimiž oceňujeme hodnotu dětí 2) pozornosti, kdy se dokážeme vcítit do jejich nejhlubších vnitřních prožitků a vyjádřit jim svou blízkost 3) darů, kdy děti zahrnujeme drobnými maličkostmi, které je potěší 4) skutků služby, kdy děti obklopíme praktickou péčí a 5) fyzického kontaktu, kterým můžeme vyjádřit svou fyzickou blízkost a něhu. Tyto úvahy o naplňování citových potřeb člověka se promítají i do dřívějších prací R. Campbella.

41 *Potřebuji tvou lásku*. s. 25|

Při všech svých tvrzeních o bezpodmínečné lásce si R. Campbell uvědomuje, že toto všechno je ideál, který není možné stoprocentně naplnit. Avšak je možné se mu snažit přiblížit a čím blíže mu budeme, tím spokojenější budou jak děti, tak i my.

Rovněž jako Matějček a Dobson, i Campbell vnímá určité nezdravé tendence v projevech lásky. Nedělí však lásku na „opičí“ a „krkavčí“, ale rozlišuje vhodnou a nevhodnou lásku anebo, jak to sám nazývá, vhodně a nevhodně projevenou lásku.

Nevhodně projevená láska „brání dítěti v jeho citovém vývoji. Tím, že selháváme v naplnění citových potřeb dítěte, roste jeho závislost na rodičích a podlamuje se jeho sebedůvěra.“⁴²

Vhodně projevenou lásku definuje jako „lásku, která dítěti poskytuje potřebnou péči a zaručuje jeho citové zrání spolu s růstem jeho zdravé sebedůvěry.“⁴³

Tuto lásku podle autora můžeme vyjadřovat čtyřmi způsoby. Zrakovým kontaktem, fyzickým kontaktem, soustředěnou pozorností a kázní.

„Láskyplný a častý pohled do očí je nesmírně důležitý. Nejen pro udržování dobré komunikace, ale i ke stálému naplňování citových potřeb. Aniž si to uvědomíte, svými očima vyjadřujete celou škálu pocitů – smutek, hněv, nenávisť, lítost, vztek i lásku. (...) Čím lépe se naučíte vyjadřovat lásku svým pohledem, tím víc své dítě budete sytit láskou a bude se pak cítit dobře a v bezpečí.“⁴⁴

V případě fyzického kontaktu autor upozorňuje, že tu nemíní jen objetí, polibek a podobně, které sem samozřejmě patří, ale i obyčejné rozcuchání vlasů, letmý dotyk na rameno anebo jemný žďuchanec do žeber.

Soustředěná pozornost znamená najít pro dítě čas, když to potřebuje, i když se to v dané chvíli rodičům nemusí hodit. „Při soustředěné pozornosti se dítěti věnujeme takovým způsobem, že nemá žádné pochybnosti o naší lásce. Cítí, že ho milujeme a že uznáváme jeho práva. Ujišťujeme ho o tom svou pozorností, vážným přístupem a přímým pohledem. Soustředěná pozornost probouzí v dítěti pocit, že je v očích svých rodičů nejdůležitějším tvorem na světě.“⁴⁵

R. Campbell je přesvědčen, že kontakt očima, fyzický kontakt, jako i soustředěná pozornost by měly být každodenní součástí našeho jednání s dítětem. Považuje je za nejúčinnější prostředky naplňování citových potřeb dítěte.

Nakonec ještě malé, ale důležité upozornění autora ohledně těchto projevů lásky. Pro dítě by to mělo být přirozené a příjemné, ale v žádném případě to nesmíme přehánět. Zvláště v období puberty, kdy jsou děti často uzavřené a nechťejí komunikovat. Tehdy „budeme-li stát po ruce,

---

42 Potřebuji tvou lásku. s. 61

43 Potřebuji tvou lásku. s. 61

44 Hledám svou cestu. s. 40-41

45 Potřebuji tvou lásku. s. 50

abychom jim dávali lásku vždycky, kdy ji budou schopni vstřebat, budeme v praxi demonstrovat, jak s námi zachází Bůh. On je vždycky ochoten a připraven nás živit (naplňovat naše citové potřeby) a pomáhat nám, protože jsme členové jeho rodiny. A to i tehdy, když ho odmítáme.⁴⁶

Kázeň

Ohledně kázně je R. Campbell téhož názoru jako J. Dobson. Lásku a kázeň nelze od sebe oddělit, jsou vzájemně propojené. S kázní můžeme přijít až tehdy, když dítě milujeme bezpodmínečnou láskou. A kázeň není trest. Trest je jen její nepatrnou součástí.

Jak tedy vidí kázeň? Podle jeho vlastních slov je kázeň „součástí péče o dítě. Je to cvičení mysli a charakteru dítěte, které z něho má vypěstovat vyrovnaného a tvořivého člena společnosti. (...) Zahrnuje v sobě trénink dítěte všemi druhy komunikace. Dítě můžeme vést osobním příkladem, vzorem, verbálními příkazy, psanými příkazy, pomocí verbálních nebo psaných přání, učením či hrou.⁴⁷

Podle autora je kázeň lehčí tehdy, když dítě cítí, že je milované bezpodmínečnou láskou, o níž jsme už pojednali. Je přesvědčený, že ona je podmínkou toho, aby bylo dítě schopné přijmout naše vedení bez nepřátelství a hněvu. Jen tehdy je schopné ztotožnit se se svými rodiči, přijmout jejich hodnoty. Bez vědomí této lásky dítě reaguje na vedení rodičů s hněvem a nevolí. Každý jejich příkaz či přání vidí jako břemeno, kterého se snaží co nejrychleji zbavit. Někdy takový postoj dítěte vyústí až do extrému, kdy dělá přesný opak toho, co od něho rodiče vyžadují.

Trest

Jak už bylo řečeno, R. Campbell je toho názoru, že trest je jen součástí kázně a jakmile se neopírá o základy tvořené bezpodmínečnou láskou, nevede k cíli, kterého jsme chtěli dosáhnout. Avšak úplně ho nevyklučuje. Připouští, že jsou situace, kdy ho je třeba použít.

Autor se domnívá, že špatné chování bychom neměli odpouštět (a to dokonce NIKDY), ale pokud s trestem budeme zacházet nevhodně, to znamená příliš přísně anebo budeme příliš shovívaví, budeme mít s dítětem problémy. Prvním krokem k nápravě však není trest. Trest je někdy nutný, ale protože jeho nadměrné používání má velmi negativní důsledky, měl by být jen posledním východiskem. Musíme se hlavně „přesvědčit, zda věnujeme péči nejen špatnému chování samotnému, ale také jeho příčině. (...) Trest může být vhodným prostředkem jen tehdy, když jsme si jisti, že všechny tělesné i citové potřeby dítěte jsou naplněny.⁴⁸

---

46 Hledám svou cestu. s. 45

47 Potřebuji tvou lásku. s. 73

48 Potřebuji tvou lásku. s. 87

Autor uznává, že vybrat přiměřený trest není vůbec nic lehkého a jednoduchého, neboť děti jsou nesmírně citlivé na spravedlnost a důslednost. Proto doporučuje být pružným, co se týče trestu. To znamená být tak trochu tvořivý, umět vybrat vhodný trest pro danou situaci a taktéž být ochotný změnit rozhodnutí, když je trest nepřiměřený. Ale umět se i ospravedlnit, když byl trest vykonaný a nakonec vyšlo najevo, že to nebylo správné. Pevný je tedy třeba být v určení hranic, ne v trestu. „Pevnost v sobě zahrnuje i to, co od dítěte očekáváme a jak dítě na naše požadavky reaguje.“⁴⁹

Pevnost, jak zmiňuje autor, neznamená být nepřijemný. Není třeba se hněvat, křičet nebo být panovačný. „Dítě potřebuje cítit naši lásku i pevnost zároveň. Obojí se vzájemně nevylučuje. Pevnost nepopírá lásku. Lásku neubírá na pevnosti ani nepodporuje přílišnou toleranci. Nedostatek v pevnosti nebo ve vymezení hranic pro chování dítěte vede k přílišné toleranci, láska a cit nikoli.“⁵⁰

Tělesný trest

R. Campbell zastává názor, že bezpodmínečná láska tělesný trest může užít.

Stejně jako Z. Matějček a J. Dobson upozorňuje na to, že když dítěti udělíme tělesný trest, musíme si být jistí, že ví, za co ho dostalo.

Po vykonání tělesného trestu doporučuje nechat dítě o samotě, dokud nepřestane plakat, a až potom si ho přivinout a projevit mu lásku – naplnit jeho citové potřeby.

Ohledně metod použitých na řešení vzdoru dítěte, stojí Campbell proti názoru J. Dobsona. Souhlasí s tím, že vzdor dítěte je nutné zlomit, ale na rozdíl od Dobsona, který je v tomto případě pro okamžité použití tělesného trestu, Campbell vyhrazuje tělesnému trestu až poslední místo.

Nebezpečí tělesného trestu vidí v tom, že „drasticky zmírňuje pocit viny, dítě ponižuje, odlidštuje a pokořuje. (...) Jakmile se tělesný trest často opakuje a bývá velmi přísný, neprobudí se v dítěti náležitý pocit viny, který by umožňoval vývoj jeho svědomí.“⁵¹ Zdravý pocit viny považuje za velmi důležitý, aby se formovalo a udržovalo zdravé svědomí dítěte.

Další nebezpečí podle autora spočívá v tom, že dítě, jehož rodiče či vychovatelé založili výchovu na trestech a to hlavně fyzických, se ztotožní s trestajícím, čímž přijme za své, že agrese a bití jsou správné.

Autor doporučuje být velmi opatrný ohledně tělesných trestů, protože dítě se častokrát chová nevhodně jen proto, aby bylo znova ujistěno o lásce. Svým chováním se ptá, jestli ho stále ještě máme rádi. V takovém případě radí raději obejmout než trestat.

Odpuštění

---

49 Potřebuji tvou lásku. s. 99
50 Potřebuji tvou lásku. s. 101

51 Potřebuji tvou lásku. 79

Jakmile dítě skutečně lituje svého přestupku, R. Campbell vidí jako velmi vhodné odpustit dítěti tak, jak to činí Bůh. Naučí ho to hodně o Boží lásce k němu, jako i o Božím odpuštění. Trest by v tomto případě velmi ublížil hned dvěma způsoby. Dítě by si neprožilo do hloubky pocit viny, což by mělo za následek, jak už bylo řečeno, nesprávné formování svědomí. A zadruhé takový trest lehce vyvolá v dítěti pocit hněvu a tím se mívá účinkem.

Avšak i tady autor upozorňuje na skutečnost, že může dojít k manipulaci ze strany dětí, když se naučí používat formulku: „Je mi to líto,“ bez toho, aniž by to tak skutečně cítily. Nejjistější důkaz toho, je-li jejich lítost skutečná, vidí v tom, jestli dítě svůj přestupek zopakuje. Na tom se brzy pozná upřímnost či neupřímnost pohnutek.

Podle R. Campbella neznamená odpouštění zbavit dítě odpovědnosti za důsledky činu. Proto doporučuje vyžadovat od dítěte odškodnění, samozřejmě s ohledem k jeho věku, zralosti a schopnostem.

Na závěr

„Nikdy nevyrosteme tak, abychom přestali potřebovat lásku a péči. Naplňování těchto potřeb může v dospělosti převzít někdo jiný. Ale v létech, kdy jsou naše děti na nás závislé, musíme stát vždycky někde na blízku, abychom jim mohli lásku a posílení dát, kdykoli to bude třeba; obzvláště v letech dospívání.⁵²“

---

52 Hledám svou cestu. s. 53

Závěr

Jak jsme mohli poznat, výchova položená na biblických základech vůbec není pruderní a přísná. Výchova se neobejde bez disciplíny, ale disciplína bez lásky je pouhá drezúra vedoucí k hlubokému odporu. Láska nemůže existovat bez kázně, trest bez milosti a výchova bez obou těchto složek – to by si měli všichni rodiče a učitelé do hloubky prožít. Věřím, že je to tak správně a že naše důslednost v oblasti kázně ponese dobré ovoce, když budeme své svěřence opravdu milovat. A poznali jsme, že i lásce se člověk musí učit, že je tu ve hře spousta aspektů, na něž se musí dát velký pozor, a tak je potřeba této oblasti mezilidských vztahů věnovat celoživotní pozornost.

Tuto práci bych nakonec doporučil k prostudování a k zamyšlení všem svým kolegům a podřízeným v Royal Rangers (což je křesťanská organizace skautského typu), neboť problematiku kázně, hranic a projevování lásky vůči dětem zakoušíme na vlastní kůži každou naši schůzku, na každé výpravě či na letních táborech.

Použitá literatura

Bible. Český ekumenický překlad. Česká biblická společnost 1995.

HRONCOVÁ, Viera: *Kázeň a láska vo výchove detí*. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, PedF, Katedra evanjelíkálnej teológie a misie 1999.

ŠTVERÁK, Vladimír: *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha, SPN 1983.

KOMENSKÝ, Jan Amos: *Didaktika velká*. Praha, Dědictví Komenského 1930.

NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník*. 2. vyd. Praha, Kalich 1992.

BROMILEY, G. W.: *The International Standard Bible Encyclopedia*. USA, Michigan, Eedmans 1979.

SCHWENGELEROVI, Bruno a Yvonne: *Slasti a strasti výchovy*. Ostrava, Ethos 1993.

MATĚJČEK, Zdeněk: *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha, Portál 1994.

MATĚJČEK, Zdeněk: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha, Portál 1994.

MATĚJČEK, Zdeněk: *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha, Avicenum 1989.

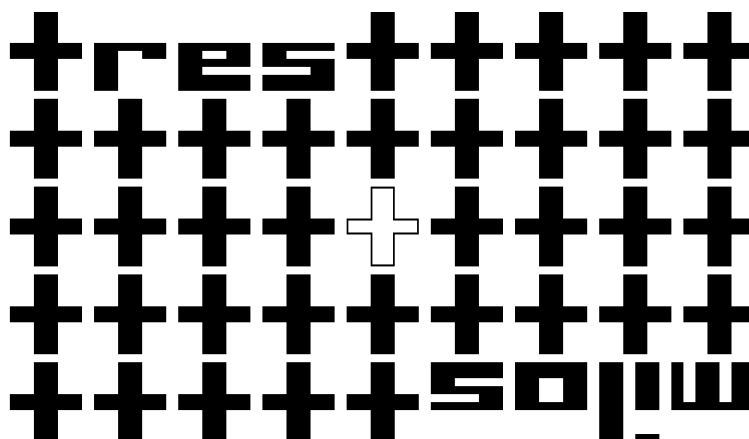
DOBSON, James: *Láska a kázeň ve výchově dětí*. Praha, Návrat domů 1997.

DOBSON, James: *Dětský vzdor*. Praha, Návrat domů 1995.

CAMPBELL, Ross: *Potřebuji tvou lásku*. 3. vyd. Praha, Návrat domů 1996.

CAMPBELL, Ross: *Hledám svou cestu*. Praha, Návrat domů 1993.

**Jako trest za minulé cíle existence
neutuchající smrt se na nás chystá.**

**Zcela naopak působí Boží milost,
jejímž darem je život skrze Krista.**